

Działalność naukowo—dydaktyczna oraz społeczno— organizatorska Ingeborg Stemann w Polsce w latach 1921— 1926

KAMIŁA FASZCZA

BIEŻĄCE PROBLEMY DANII oraz zagadnienia z dziedziny historii, geografii czy sztuki tego kraju były w XIX w. oraz na początku XX w. poruszane w sposób sporadyczny i nie stanowiły przedmiotu szczególnego zainteresowania polskich badaczy¹. Usytuowanie Rzeczypospolitej między Niemcami a Rosją oraz tradycyjne powiązania gospodarcze, polityczne i kulturalne na linii wschód—zachód określały w dużej mierze obszar zainteresowania przedstawicieli nauki i sztuki. W konsekwencji, pomimo bliskiego położenia, w niewielkim stopniu poznana Dania, była daleka Polakom. Sytuacja ta zmieniła się wraz z powrotem

¹ K. Slaski, *Tysiąclecie polsko — skandynawskich stosunków kulturalnych*, Wrocław 1977, s. 407.

Rzeczypospolitej na mapę Europy. Odbudowa struktur państwowych wiązała się bowiem z odrodzeniem nauki, przed którą stanęły niespotykane dotąd możliwości rozwoju i kontaktów z zagranicznymi ośrodkami, a dotychczasowe relacje o charakterze prywatnym ustąpiły miejsca szerokiej współpracy. Wraz z odzyskaniem dostępu do morza, problematyka bałtycka, jak również skandynawska zyskała, szczególnie w latach trzydziestych, istotne znaczenie wchodząc stopniowo w orbitę zainteresowań polskiej nauki. Rozwijaniu wzajemnych stosunków służyła niewątpliwie znajomość języka kraju partnerskiego. Duży wkład w ich kształtowanie należy tym samym przypisać uczelniom, oferującym możliwość podjęcia studiów z zakresu filologii skandynawskiej czy słowiańskiej oraz wyboru lektoratu języka polskiego bądź duńskiego.

W momencie odzyskania niepodległości na ziemiach polskich istniało tylko pięć szkół wyższych w postaci Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie oraz Politechniki we Lwowie i Warszawie. Z biegiem czasu liczba ta wzrosła do 13 m.in. za sprawą powołania do życia Uniwersytetu w Poznaniu, Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Akademii Górniczej w Krakowie oraz Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego i Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie. Oprócz tego swój wkład w rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce wniosło również 10 uczelni prywatnych, wśród nich zaś na szczególną uwagę zasługuje Wolna Wszechnica Polska w Warszawie i Katolicki Uniwersytet Lubelski². W okresie międzywojennym w Danii istniały dwa uniwersytety: wyższa uczelnia ufundowana przez króla Christiana I w 1479 r. w Kopenhadze oraz akademia powstała w 1928 r. w Århus. Oprócz tego przed młodzieżą duńską stała możliwość dalszego kształcenia m.in. w Królewskiej Wyższej Szkole Weterynaryjnej i Rolniczej, Politechnice Kopenhaskiej, Królewskiej Duńskiej Szkole Farmacji, Królewskiej Akademii Stomatologicznej, Kopenhaskiej Szkole

² Szerzej na ten temat: *Historia Nauki Polskiej*, red. B. Suchodolski, t. 5: 1918— 1951, Wrocław 1992.

Ekonomii i Zarządzania Administracją, Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych oraz Królewskiej Akademii Muzycznej³.

Pierwszą lektorką języków skandynawskich w odrodzonej Rzeczypospolitej została Dunka Ingeborg Helga Frederikke von Stemann (1889—1973). Była nie tylko niezwykle uzdolnionym językoznawcą, władającym mową szwedzką, islandzką, francuską, niemiecką, polską, rosyjską, chińską oraz łaciną i greką, lecz przede wszystkim wielką entuzjastką kultury polskiej. Studiowała na Uniwersytecie Kopenhaskim oraz na Sorbonie, uzyskując stopień magistra filologii. Znajomość języków słowiańskich pozwoliła jej podjąć pracę tłumacza w obozie dla jeńców wojennych w Horserød w trakcie wojny⁴. W 1921 r. z inicjatywy slawisty i współzałożyciela Uniwersytetu w Poznaniu M. Rudnickiego objęła stanowisko lektora języka duńskiego oraz szwedzkiego na tejże uczelni⁵. Należała tym samym do pierwszych Dunek, które podjęły pracę naukową za granicą⁶.

Dzięki zachowanym raportom Ingeborg Stemann z działalności w Polsce, możliwe jest dokonanie dość szczegółowej charakterystyki jej pracy. W świetle sprawozdania, program zajęć prowadzonych przez lektorkę, oprócz gramatyki, fonetyki i fonologii języka duńskiego, obejmował również zagadnienia z zakresu geografii, historii, kultury, socjologii i rolnictwa Danii. Wykłady odbywały się w języku polskim i duńskim. Liczba uczestników w zależności od semestru wahała się od 4 do 20 osób. Byli to studenci różnych kierunków, podejmujący naukę u I. Stemann z pobudek praktycznych. Duńska lektorka udzielała również lekcji prywatnych, do czego zmusiły ją ciężkie warunki finansowe⁷. Wśród jej uczniów znalazł się m.in. historyk Leon

³ *Higher Education in Denmark*, Danish Ministry of Education, Kopenhaga 1954, s. 5—50

⁴ E. Kruszewski, *Første danske lektor ved Poznań Universitet*, „Folia Scandinavica Posnaniensia”, 2009, vol.10, s. 38.

⁵ *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919—1969*, red. Z. Grot, Poznań 1972, s. 97.

⁶ M.M. Jensen, *Ingeborg Stemann (1889—1973)*, *Dansk kvindebiografisk leksykon*, red. J. Larsen, t. 3, Kopenhaga 2001, s. 412.

⁷ Rigsarkivet w Kopenhadze (dalej: RA), Udenrigsministeriet (dalej: UD), sygn. H 41 — 25, 41.G.2, Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego w Polsce w latach 1921—1926, brak daty (dalej: b. d.), k. 15.

Koczy, działacz społeczny, założyciel szkoły ludowej w Dalkach, ksiądz Antoni Ludwiczak oraz uczestnicy praktyk rolnych w Danii. W 1925 r. I. Stemann opuściła Poznań, by przenieść się na Uniwersytet Warszawski, gdzie również objęła stanowisko lektora obu języków skandynawskich. Jak sama pisała, decyzję tą podjęła w przekonaniu, iż praca w stolicy przyniesie jej więcej możliwości działania na rzecz Danii⁸.

Nieustannym problemem, z którym I. Stemann musiała się borykać były kłopoty finansowe. Na wynagrodzenie lektorów języków obcych składała się bowiem stała pensja wypłacana przez stronę polską oraz dotacje przyznawane przez władze kraju pochodzenia wykładowcy. Uposażenie wypłacane w markach polskich było jednak niezwykle skromne. Stąd też lektorka stanęła przed koniecznością ubiegania się o wsparcie finansowe ze strony państwa duńskiego. Środki przyznawane były jednak nieregularnie, w kwotach wahających się od 2000 do 800 koron w formie jednorazowych subwencji. Ponadto nie zawsze wnioski były rozpatrywane pozytywnie⁹. Jak pisała I. Stemann, wielką przeszkodą w jej pracy, którą nazwała pionierską, była niepewność sytuacji finansowej¹⁰. Już w 1923 r. donosiła, iż z powodu skromnej pensji otrzymywanej na Uniwersytecie w Poznaniu, nie będzie w stanie dalej pełnić obowiązków lektora, jeżeli nie uzyska dotacji w wysokości 2000 koron ze strony duńskiego rządu¹¹. Ostatecznie, brak dostatecznego wsparcia finansowego wpłynął na jej decyzję o porzuceniu pracy wykładowcy na Uniwersytecie Warszawskim i powrocie do Danii w 1926 r.¹²

⁸ *Ibidem*, k. 14.

⁹ Następujące kwoty zostały przyznane I. Stemann przez Ministerstwo Oświaty Królestwa Danii: w lutym 1923 r. — 2 000 kron, w grudniu 1923 r. — 2 000 koron, w kwietniu 1925 r. — 800 koron. Wniosek o subwencję złożony w drugiej połowie 1925 r. został rozpatrzony negatywnie.

¹⁰ RA, UD, sygn. H 41 — 25, 41.G.2, Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego w Polsce w latach 1921—1926, b. d., k. 14.

¹¹ Erhvervsarkivet w Århus (dalej EÅ), Landbrugsrådet, sygn. A6 Polen, Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego na Uniwersytecie

w Poznaniu od stycznia do lipca 1923 r., b. d., k. 6.

¹² RA, UD, sygn. H 41 — 25, 41.G.2, Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego w Polsce w latach 1921—1926, b. d., k. 14.

Pomimo skromnych środków jakimi rozporządzała I. Stemann oraz krótkim okresem pobytu w Polsce, udało jej się rozwinąć zaskakująco szeroką działalność. Obszernych informacji na ten temat dostarczają jej sprawozdania z pracy lektora przesyłane do Kopenhagi. Z ich treści wynika, iż aktywność I. Stemann nie ograniczała się wyłącznie do pracy naukowej i pedagogicznej, choć i na tym polu położyła wyjątkowe zasługi. Bazując na doświadczeniach z Polski, jako pierwsza opracowała podręcznik do nauki języka duńskiego dla obcokrajowców¹³, a także słownik duńsko—polski¹⁴. Dokonała tłumaczenia na swój ojczysty język „Nieboskiej komedii” Zygmunta Krasińskiego¹⁵ oraz „Wiernej rzeki” Stefana Żeromskiego¹⁶. Przetłumaczyła również z języka szwedzkiego książkę Hermana Gummerusa na temat postaci Naczelnika państwa: „Pilsudskis saga. Polen gen-rejsning”¹⁷. W 1926 r. nakładem Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej ukazała się pierwsza, niewielkich rozmiarów, popularno-naukowa pozycja jej autorstwa poświęcona w całości kulturze, geografii, historii oraz atrakcjom turystycznym państwa duńskiego: „Danja, kraj i naród”¹⁸. W okresie dwudziestolecia międzywojennego była to jedyna z niewielu publikacji w języku polskim, mająca na celu przybliżenie tego państwa wszystkim zainteresowanym. Nie dziwi zatem, iż służyła jednocześnie za przewodnik turystyczny, podręcznik dla uczniów i studentów, lekturę obowiązkową dla urzędników, przemysłowców i handlowców związanych z duńskim rynkiem, czy rolników wizytujących gospodarstwa w tym kraju. Dwa lata później ukazała się kolejna książka jej autorstwa o podobnym schemacie treści traktująca tym razem o Islandii: „Islandia, kraj i naród”¹⁹. Ponadto I. Stemann była autorką (najczęściej anonimową) licznych artykułów poświęconych duńskiej kulturze, historii, geografii, a

¹³ I. Stemann, *Dansk for Udlændinge Øvelsesstykker Litteraturudvalg samt Skildringer af dansk Kultur Med Bidrag af Fagmænd*, Kopenhaga 1929.

¹⁴ *Eadem*, *Dansk — polsk Lommeleksikon*, Kopenhaga 1949.

¹⁵ Z. Krasiński, *Den u- guddommelige Komedie*, Kopenhaga 1925.

¹⁶ S. Żeromski, *Den trofaste Flod*, Kopenhaga 1939.

¹⁷ H. Gummerus, *Pilsudskis Saga. Polens Genrejsning*, Kopenhaga 1937.

¹⁸ I. Stemann, *Danja, kraj i naród*, Warszawa 1926.

¹⁹ *Eadem*, *Islandia, kraj i naród*, Warszawa 1928.

także systemie szkolnictwa i rolnictwu. Publikowała m.in. w „Kurierze Poznańskim”, „Zwiastunie Ewangelicznym”, „Czynie”, i „Ziemi”²⁰.

Ingeborg Stemann była czynnym członkiem Towarzystw Polsko — Duńskich w Poznaniu i Warszawie. W szczególności pierwsze z nich, powstałe w 1924 r., rozwinęło szeroką działalność kulturalno—oświatową oraz propagandową. Lektorka, będąc członkiem zarządu Towarzystwa Polsko — Duńskiego w Poznaniu, przekazała 50 książek w języku duńskim na cel utworzenia biblioteki skandynawskiej, którego realizacji podjęło się stowarzyszenie²¹. Po powrocie do ojczyzny I. Stemann była jedną z inicjatorek utworzenia towarzystwa o podobnych zadaniach statutowych w Danii. Powołane do życia w 1928 r. pod nazwą *Dansk — Polsk Forening*, rozwinęło wyjątkowo aktywną działalność polegającą na organizowaniu imprez kulturalnych (koncertów, recytacji poezji itp.), odczytów z udziałem zaproszonych gości o różnorodnej tematyce oraz przedsięwzięć o charakterze propagandowym²². W jego strukturach I. Stemann przez wiele lat pełniła funkcję sekretarza.

W ciągu pięcioletniego pobytu w Polsce I. Stemann wygłosiła liczne prelekcje nie tylko w Poznaniu i Warszawie, gdzie pracowała, lecz również na Uniwersytecie Ludowym w Dalkach, Wilnie, Łodzi, Radomiu czy Skierniewicach. Jej działalność popularyzatorsko—propagandowa zyskała uznanie duńskiej Rady Przemysłowej (*Industriraadet*). Dzięki jej finansowemu wsparciu I. Stemann odbyła liczne wizyty w fabrykach, uzyskując teoretyczną i praktyczną wiedzę na temat produkcji w Danii by następnie upowszechniać ją w środowisku polskiego przemysłu i handlu. Honoraria za wykłady, służące nawiązaniu bliższych gospodarczych stosunków między państwami, wypłacała prele-

²⁰ EÅ, Landbrugsrådet, sygn. A6 Polen, Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego na Uniwersytecie w Poznaniu od stycznia do lipca 1923 r., b. d., k. 3.

²¹ *En polsk — dansk Forening*, „Nationaltidende”, 15 VI 1924, nr 17 364, s. 7., *Stowarzyszenie Polsko — Duńskie*, „Kurier Poznański”, 5 VI 1924, nr 129, s. 6.

²² EÅ, Landbrugsrådet, sygn. 1A6 Polen, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Duńsko — Polskiego w latach 1928 — 1938, 11 III 1938, k. 1 — 5.

gencie Rada Przemysłowa²³. Umożliwiło jej to wygłoszenie odczytu m.in. w Związku Handlowym w Warszawie. Ponad to I. Stemann pozostawała w ścisłym kontakcie ze Związkiem Turystycznym na rzecz Danii (*Turistforeningen for Danmark*) i za jego pośrednictwem otrzymywała materiały reklamowe (plakaty, prospekty), które następnie rozpowszechniała wśród studentów i innych zainteresowanych osób²⁴.

Niewyczerpane pokłady energii i entuzjazm I. Stemann zjednały jej wielu przyjaciół wśród Polaków. Dokładała wielu starań aby Dania stała im się bliższa, przy czym jej działania wykroczyły daleko poza ramy pracy naukowo—pedagogicznej oraz propagandowo—publicystycznej. Dzięki jej osobistym zabiegom, realne stały się wyjazdy na studia i kursy do Danii takich osób jak: ksiądz A. Ludwiczak, sekretarz Komisji Oświaty Albin Nowicki, prof. Uniwersytetu Warszawskiego ksiądz Jan Szeruda oraz działacz „Sokoła” i teoretyk wychowania fizycznego Jan Fazanowicz²⁵. Wizyty w Danii w celach turystycznych złożyli również historyk literatury Andrzej Marian Kołaczkowski, filolog języków skandynawskich Franciszek Böhm z małżonką oraz pastor Karol Kotula. W wyniku osobistych starań lektorki, zostali serdecznie przyjęci przez rodziny duńskie, które udzieliły im gościny²⁶. W czasie swojego pobytu w Poznaniu i Warszawie w latach 1921—1926, I. Stemann otrzymywała liczną korespondencję od osób prywatnych, proszących o pośrednictwo i wsparcie w wyjeździe na studia do Kopenhagi, którym w miarę możliwości starała się pomóc. W większości przypadków lektorka osobiście zabiegała o redukcję kosztów pobytu Polaków bądź uzyskanie tańszych wiz. Część pozostałych zorganizowanych przez nią wyjazdów niestety nie doszła do skutku z powodu spadku wartości marki polskiej²⁷. Wśród nich m.in. podróż dwóch polskich posłanek na Sejm w celach zapoznania

²³ RA, UD, sygn. H 41 — 25, 41.G.2, Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego w Polsce w latach 1921—1926, b. d., k. 15.

²⁴ *Ibidem*, k. 16.

²⁵ *Ibidem*, k. 17.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

się z ruchem kobiecym, szkolnictwem i opieką socjalną w Danii²⁸.

Będąc reprezentantką Międzynarodowego Komitetu Studentów Duńskich (*Danske Studerendes Internationale Komite*), udzielała informacji i pośredniczyła w organizowaniu wyjazdów w celach rekreacyjnych bądź naukowych polskich akademików do tego kraju. W raporcie z 1923 r. pisała: „Pomagając Polakom najlepiej jak mogłam, zabiegałam o uzyskanie dla najzdolniejszych z nich zaproszeń na studia w zakresie tych dziedzin kształcenia, w których Dania mogła się najlepiej Polsce przy-służyć”²⁹. W okresie międzywojennym nierzadko dochodziło do wizyt studentów polskich w Kopenhadze. Przypadały one najczęściej na okres wakacji letnich bądź ferii zimowych i stanowiły doskonałą okazję do nawiązania bliższych kontaktów pomiędzy młodzieżą akademicką obu krajów. Dzięki osobistym zabiegom I. Stemann, możliwym stał się miesięczny wyjazd 19 studentów, podobnie jak wizyta akademików z warszawskich wyższych uczelni w Kopenhadze w 1922 r.³⁰ 78 uczestników wycieczki przybyło 10 lipca do stolicy Danii, gdzie zostali powitani przez przedstawicieli Duńskiego Związku Studentów (*Den Dansker Studenterforening*), Międzynarodowego Komitetu Studentów Duńskich oraz władze Uniwersytetu Kopenhaskiego i Politechniki³¹. I. Stemann towarzyszyła im jako tłumacz. Plan pobytu Polaków nakreślony został przez gospodarzy i obejmował m.in. wizytacje obu uczelni i instytucji oświatowych na prowincji, zapoznanie z działalnością organizacji studenckich, zwiedzanie muzeum Thorvalsen, Glyptoteki, Ratusza, zamku Rosenborg, browaru Carlsberga, oraz żeglugę kanałami Kopen-hagi³². O dużej życzliwości z jaką spotkali się goście świadczy epizod, który miał miejsce w parku rozrywki Tivoli. Członkowie orkiestry, dowiedziawszy się o wizycie akademików, zaintonowali

²⁸ EÅ, Landbrugsrådet, sygn. A6 Polen, Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego na Uniwersytecie w Poznaniu od stycznia do lipca 1923 r., b. d., k. 4.

²⁹ *Ibidem*, k. 3.

³⁰ *Ibidem*, k. 4.

³¹ *De polske Studenter i Kjøbenhavn*, „Politiken”, 11 VII 1922, nr 189, s. 5.

³² *De polske Studenter første Dag*, „Berlingske Tidende”, 11 VII 1922, nr 189, s. 5.

polską pieśń patriotyczną³³. Trzeciego dnia pobytu młodzieży w Kopenhadze, hrabia A. Dzieduszycki wydał w polskim poselstwie lunch. Wśród zaproszonych gości znaleźli się m.in. burmistrz Ernst Kaper, rektor Uniwersytetu Kopenhaskiego prof. Einar Biilmann, prof. Knud Berlin, redaktor Svend Poulsen, redaktor Christian Gulmann oraz studenci obu narodowości³⁴. Co niezwykle istotne, pobyt Polaków nad Sundem stał się okazją do refleksji nad stosunkami pomiędzy dwoma krajami. W trakcie uroczystej kolacji wydanej na cześć uczestników wycieczki przez Związek Studentów, wśród przemówień poruszono temat paraleli dziejów Polski i Danii³⁵. Pierwsza oficjalna wizyta akademików w Kopenhadze odbiła się szerokim echem w tamtejszej prasie, która w sposób niezwykle życzliwy komentowała pobyt młodzieży³⁶. „Wspomnieć również należy o bardzo sympatycznym przyjęciu jakiego nam w swych codziennych artykułach nie szczędziła prasa duńska”, donosił jeden z uczestników wycieczki³⁷. W relacjach z podróży zwracano uwagę na fakt wzrostu zainteresowania Duńczyków tematyką polską, co uznano za konsekwencję wizyty młodzieży. Podkreślano serdeczność z jaką goście zostali przyjęci w kraju nordyckim: „W każdym oficjalnym, zarówno jak prywatnym odezwaniu się przedstawicieli społeczeństwa duńskiego wyczuwaliśmy szczerą życzliwość i zainteresowanie. Odnieśliśmy wszyscy wrażenie, że pobyt w Kopenhadze skromnej naszej wycieczki stał się okazją do poważnej manifestacji przyjaźni dla Polski”, komentował jeden z jej uczestników³⁸. Wraz z wyjazdem studentów 13 lipca, na łamach „Berlingske Tidende” znalazło się zapewnienie, iż „świat zna Polskę i z żywym zainteresowaniem śledzi jej wysiłki zmierzające do odbudowy”³⁹.

³³ *De polske Studenter i Kjøbenhavn*, „Politiken”, 11 VII 1922, nr 189, s. 6.

³⁴ *Vore polske Gæster*, „Berlingske Tidende”, 12 VII 1922, nr 190, s. 7.

³⁵ T. Baykowski, *Wycieczka młodzieży do Szwecji i Danii*, „Kurier Polski”, 20 VII 1922, nr 196, s. 8.

³⁶ *Den polsk — danske Studenefest i Aftes*, „Politiken”, 12 VII 1922, nr 190, s. 8.

³⁷ T. Baykowski, *op. cit.*

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *De polske Studenter rejste igaar*, „Berlingske Tidende”, 14 VII 1922, nr 192, s. 3.

W sierpniu 1925 r. I. Stemann zorganizowała pierwszy wakacyjny kurs języka i kultury duńskiej w Kopenhadze dla Polaków. Wzięło w nim udział dziesięciu uczestników, w przeważającej większości studentów reprezentujących takie kierunki jak medycyna, rolnictwo, wychowanie fizyczne i in. Sześciu z nich, pod względem znajomości języka duńskiego, prezentowało poziom początkujący. Program kursu i materiały reklamowe zostały bezpłatnie wydrukowane w Polsce. Koszty paszportów dla uczestników były znacznie obniżone. Zajęcia z przedmiotów takich jak język, geografia, historia, literatura, sztuka oraz walory turystyczne Danii prowadzone były w większości przez I. Stemann z pomocą m.in. dr Kristiana Sandfeld'a, prof. Vilhelma Andersen'a, oraz późniejszego biskupa Hansa Fuglsang-Damgaard'a. Sal wykładowych użyczyła Szkoła Handlowa. Na ćwiczeniach z języka duńskiego lektorka korzystała przede wszystkim z duńskiej prasy, bajek Hansa Christiana Andersena oraz śpiewnika pieśni patriotycznych. Oprócz zajęć dydaktycznych odbywających się od poniedziałku do piątku, uczestnicy kursu wzięli udział w licznych imprezach kulturalnych i wycieczkach turystycznych. Dzięki hojności dyrekcji Teatru Królewskiego Polacy mieli okazję bezpłatnie obejrzeć jeden ze spektakli. Wstęp do słynnego parku rozrywki Tivoli w centrum Kopenhagi również mieli zapewniony nieodpłatnie. W trakcie kursu, uczestnicy mieli możliwość nawiązania bliższych relacji ze środowiskiem młodzieży akademickiej. Związek Studencki (*Studentforeningen*) zapewnił gościom z Polski darmowy wstęp na organizowane imprezy, w tym m.in. pokaz filmów duńskich. Również przedstawiciele Szkoły Handlowej specjalnie dla kursantów zorganizowali wieczór muzyczny. Związek Turystyczny na rzecz Danii (*juristforeningen for Danmark*) pokrył koszty trzech wycieczek samochodowych po Kopenhadze, północnej Jutlandii oraz Haslev, Sorø oraz Roskilde. Zarząd portu kopenhaskiego zaprosił natomiast Polaków na krótki rejs wzdłuż wybrzeża. Oprócz tego, z biura prasowego Ministerstwa Spraw Zagranicznych Królestwa Danii polscy goście otrzymali publika-

cję na temat Danii w języku niemieckim. Cena miesięcznego kursu wynosiła 50 koron⁴⁰.

W opinii I. Stemann, przedsięwzięcie zakończyło się ogromnym sukcesem⁴¹. Niektórzy uczestnicy, po zakończeniu szkolenia, przedłużyli pobyt w Danii na własny koszt. Trzech z nich wstąpiło do nowoutworzonego Towarzystwa Polsko — Duńskiego w Warszawie. Wśród uczestników znalazł się m.in. Józef Stemler dyrektor Polskiej Macierzy Szkolnej⁴². Po powrocie, inspirowany doświadczeniami z Danii wygłosił cykl wykładów na temat tego państwa. Uczestniczyło w nich około 10 000 słuchaczy. J. Stemler wyraził również zgodę na publikację przez „Księgarnię Polską” Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej wspomnianej już książki autorstwa I. Stemann „Danja, kraj i naród”. Kolejny kursant, ks. Baranowski z Wołynia, po powrocie z Kopenhagi również wygłosił szereg prelekcji ze szczególnym uwzględnieniem kwestii duńskich uniwersytetów ludowych⁴³.

Powodzenie akcji przeszło oczekiwania jej inicjatorki, a tym samym unaocznilo jej potrzebę kontynuowania przedsięwzięcia. By koordynować działania przygotowawcze, w 1925 r. z inicjatywy lektorki powstał Komitet Na Rzecz Organizowania Kursów Wakacyjnych dla Cudzoziemców (*Komité for Afholdelse af Feriekursus for Udlændinge*). W latach kolejnych poszerzono nie tylko program zajęć, lecz również grono ich uczestników o studentów różnej narodowości. W sprawozdaniu z sierpnia 1926 r. lektorka szacowała liczbę potencjalnych zainteresowanych na 50 osób narodowości niemieckiej, angielskiej, polskiej, czeskiej, francuskiej i in.⁴⁴ W kolejnych latach Polacy stanowili liczną reprezentację, którą I. Stemann zawsze otaczała szczególną opieką⁴⁵. Jedna z duńskich firm inżynierskich rocznie fundowała 2

⁴⁰ RA, UD, sygn. H 41 — 25, 41.G.2, Sprawozdanie I. Stemann z wakacyjnego kursu duńskiego języka i kultury dla Polaków, IX 1925, k. 11 — 13.

⁴¹ *Ibidem*, k. 13.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (dalej: MSZ), sygn. 8150, Pismo Poselstwa RP w Kopenhadze do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Polski, 18 II 1936, k. 10.

stypendia dla obywateli II RP wyrażających chęć uczestnictwa w akcji wakacyjnej⁴⁶. W latach trzydziestych w szkoleniu w Kopenhadze brał udział m.in. redaktor „Czasu” Ksawery Pruszyński, powieściopisarz i publicysta Gustaw Morcinek oraz absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego Irena Janke, która następnie pozostała w Danii w charakterze nauczycielki w szkole polskiej w Nakskov⁴⁷. W latach następnych, we współpracy z I. Stemann opracowała m.in. rozmówki polsko—duńskie⁴⁸ oraz polsko— duński leksykon⁴⁹. W akcję popularyzacji kursu włączyło się również Towarzystwo Polsko — Duńskie w Warszawie. Pisma z dołączonymi plakatami rozsyłano do Związku Izb i organizacji rolniczych, Zjednoczenia Polskich Towarzystw Oświatowych oraz Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych⁵⁰.

I. Stemann dostrzegała również potrzebę powołania do życia centralnej organizacji na wzór francuski, mającej na celu popularyzację języka oraz kultury duńskiej w innych państwach. Stworzony przez nią niezwykle szczegółowy projekt Związku Na Rzecz Szerzenia Języka i Kultury Duńskiej Zagranicą (*Foreningfor Udbredelsen af dansk Sprog og Kultur i Udlandet*) przedstawiony został Ministerstwu Oświaty w 1926 r. Jego główne zadania miały polegać na koordynowaniu prac organizatorskich i nadzorowaniu przebiegu kursów wakacyjnych dla cudzoziemców, udzielaniu finansowego i moralnego wsparcia lektorom języka duńskiego, wysyłaniu prelegentów z odczytami do innych państw oraz inicjowaniu towarzystw w środowiskach sprzyjających rozwijaniu stosunków bilateralnych⁵¹. Przy tej okazji do Ministerstwa Oświaty Królestwa Danii wpłynęło pismo, krytykujące projekt lektorki, w którym znalazła się sugestia, iż jest on osobą

⁴⁶ EÅ, Landbrugsrådet, sygn. 1A6 Polen, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Duńsko — Polskiego w latach 1928—1938, 11 III 1938, k. 4.

⁴⁷ *Ibidem*, k.11.

⁴⁸ I. Stemann, I. Janke, *Polsko-duńskie rozmówki. Dansk-polsk Parlør*, Kopenhaga 1936.

⁴⁹ I. Stemann, A. Egiejman, I. Janke-Staszewska, *Polsk-dansk Lommeleksikon*, Kopenhaga 1945

⁵⁰ AAN, MSZ, sygn. mkf. B22011, Protokół posiedzenia Zarządu Towarzystwa Polsko — Duńskiego, 22 VI 1936, k. 8.

⁵¹ RA, UD, sygn. H 41 — 25, 41.G.2, Projekt Komitetu na Rzecz Szerzenia Wiedzy o Danii Zagranicą, b. d., brak paginacji (dalej: b.p.)

nierzetelną. Ponadto, jej działalność propagandowo—popularyzatorska w Polsce została określona jako chaotyczna i nieprzemyślana. Jednym z dowodów na to miał być zorganizowany przez nią odczyt w języku niemieckim polarnika Lauge Koch'a w sytuacji kiedy badacz Grenlandii nie władał tą mową⁵². Powyższa krytyka wydaje się być jednak mało istotna wobec wielkich zasług jakie położyła Ingeborg Stemann na polu stosunków polsko — duńskich. Warto zauważyć, iż sukces letnich kursów w dużej mierze był dziełem samej I. Stemann. Przez długie lata poświęcała czas i energię temu przedsięwzięciu. Najlepszym dowodem potwierdzającym jego wielkie znaczenie, jest fakt, iż ta cenna inicjatywa lektorki rozwijana jest do dnia dzisiejszego. Postulaty I. Stemann zostały wysłuchane i proponowana przez nią organizacja powstała pod nazwą Komitet Na Rzecz Szerzenia Wiedzy o Danii Zagranicą (*Komitéen til Udbredelse af Kendskabet til Danmark i Udlandet*), choć o znacznie zawężonych kompetencjach. Przejął on całkowitą organizację kursów wakacyjnych dla cudzoziemców współfinansowanych przez Ministerstwo Oświaty. Na czele organizacji w latach 1928 — 1936 stał polityk i przedsiębiorca Tyge Jesper Rothe⁵³.

I. Stemann była znanym i cenionym, szczególnie w środowisku poznańskim pracownikiem naukowym. Poznała osobiście wielu spośród wybitnych Polaków, w tym J. Piłsudskiego, I. Paderewskiego, W. Korfanteo, Antoniego Ponikowskiego, Józefa Skłodkowskiego, Marię i Kazimierę Iłakowiczówny. Była świadkiem wielu ważnych momentów w historii Polski: przebywała w Krakowie, gdy doszło do zabójstwa prezydenta G. Narutowicza oraz w Warszawie w chwili wybuchu przewrotu majowego⁵⁴. Jako członek delegacji swojego kraju uczestniczyła w odsłonięciu pomnika Józefa Poniatowskiego dłuta Duńczyka B. Thorvaldsen'a w 1923 r.⁵⁵ Zabytek подарowany przez cara

⁵² *Ibidem*, Pismo do Ministerstwa Oświaty Królestwa Danii (brak wytwórcy), 12 VII 1926, b. p.

⁵³ *Ibidem*, Pismo Ministerstwa Spraw Zagranicznych Królestwa Danii do Ministerstwa Oświaty Królestwa Danii, 1930, b. p.

⁵⁴ E. Kruszewski, *Polskie tropy nad Sundem i Skagerrakiem*, Kopenhaga 2009, s. 61.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 62

Rosji Iwanowi Paskiewiczowi po zdławieniu przez niego powstania listopadowego, powrócił do Polski na mocy Traktatu

Ryskiego z 1921 r.⁵⁶

W uznaniu zasług położonych na polu polsko-duńskich stosunków kulturalnych, 24 czerwca 1924 r. w sali Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, I. Stemann została odznaczona orderem Odrodzenia Polski. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele środowiska akademickiego, członkowie Towarzystwa Polsko — Duńskiego oraz delegacja duńskich organizacji i stowarzyszeń rolniczych przebywająca w tym czasie w Polsce. Przemówienia podkreślające dokonania uczonej na polu zbliżenia między narodami wygłosili, oprócz wojewody poznańskiego Adolfa Bnińskiego, germanista prof. Adam Kleczkowski oraz redaktor Tadeusz Powidzki⁵⁷. Przy tej okazji dziennikarz „Kuriera Poznańskiego” dokonał charakterystyki jej działalności w Danii i Polsce nazywając ją „najszczerzą przyjaciółką naszego narodu”⁵⁸. Prof. E. Kruszewski, który miał okazję znać osobiście I. Stemann, wspominał ją jako osobę skromną, bezpośrednią i do śmierci w 1973 r. oddaną Polsce i przejętą jej losem⁵⁹. Jej działalność, pomimo iż nie przynosiła finansowych korzyści, bezsprzecznie służyła nawiązaniu pierwszych, osobistych kontaktów przedstawicieli obu narodów. W tych trudnych, powojennych latach, kiedy relacje polsko—duńskie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej oraz kulturalnej dopiero zaczynały się kształtować, aktywność I. Stemann, przyczyniała się do zwalczania niewiedzy i uprzedzeń. Niezwykle aktywna działalność tej gorącej rzeczniczki współpracy polsko—duńskiej, zasługuje na przypomnienie i szczególne uznanie.

⁵⁶ Szerzej na ten temat: E. Łuniński, *O pomniku księcia Józefa i Thorvaldsenie*, Warszawa 1923

⁵⁷ *Duńczycy w Poznaniu*, „Kurier Poznański”, 26 VI 1924, nr 145, s. 3.

⁵⁸ *Ze Stowarzyszenia Polsko-Duńskiego*, „Kurier Poznański”, 21 VI 1924, nr 141, s.6.

⁵⁹ E. Kruszewski, *Polskie tropy...*, s. 63.

Lista cytowanych źródeł

Materiały archiwalne:

Rigsarkivet w Kopenhadze, Udenrigsministeriet

- Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego w Polsce w latach 1921—1926, brak daty.
- Sprawozdanie I. Stemann z wakacyjnego kursu duńskiego języka i kultury dla Polaków, IX 1925.
- Projekt Komitetu na Rzecz Szerzenia Wiedzy o Danii Zagranicą, b. d.
- Pismo do Ministerstwa Oświaty Królestwa Danii (brak wytwórcy), 12 VII 1926.
- Pismo Ministerstwa Spraw Zagranicznych Królestwa Danii do Ministerstwa Oświaty Królestwa Danii, 1930.

Erhvervsarkivet w Århus, Landbrugsrådet

- Sprawozdanie I. Stemann z pracy lektora języka duńskiego na Uniwersytecie w Poznaniu od stycznia do lipca 1923 r., brak daty.
- Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Duńsko-Polskiego w latach 1928—1938, 11 III 1938.

Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwo Spraw Zagranicznych

- Pismo Poselstwa RP w Kopenhadze do Ministerstwa Spraw Zagranicznych Polski, 18 II 1936.
- Protokół posiedzenia Zarządu Towarzystwa Polsko — Duńskiego, 22 VI 1936.

Materiały prasowe:

- Baykowski T., *Wycieczka młodzieży do Szwecji i Danii*, „Kurier Polski”, 20 VII 1922, nr 196.
De polske Studenter i Kjøbenhavn, „Politiken”, 11 VII 1922, nr 189.
De polske Studenter rejste igaar, „Berlingske Tidende”, 14 VII 1922, nr 192.
De polske Studenters første Dag, „Berlingske Tidende”, 11 VII 1922, nr 189.
Den polsk — danske Studenterfest i Aftes, „Politiken”, 12 VII 1922, nr 190.
Duńczycy w Poznaniu, „Kurier Poznański”, 26 VI 1924, nr 145.
En polsk — dansk Forening, „Nationaltidende”, 15 VI 1924, nr 17 364.

Stowarzyszenie Polsko — Duńskie, „Kurier Poznański”, 5 VI 1924, nr 129.
Vore polske Gæster, „Berlingske Tidende”, 12 VII 1922, nr 190.
Ze Stowarzyszenia PolskoDuńskiego, „Kurier Poznański”, 21 VI 1924, nr 141.

Lista cytowanych publikacji

Dansk kvindebiografisk leksykon, red. J. Larsen, t. 3, Kopenhaga 2001.
Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919—1969, red. Z. Grot, Poznań 1972.
Gummerus H., *Pilsudskis Saga. Polens Genrejsning*, Kopenhaga 1937.
Higher Education in Denmark, Danish Ministry of Education, Kopenhaga 1954.
Historia Nauki Polskiej, red. B. Suchodolski, t. 5: 1918—1951, Wrocław 1992.
Kruszewski E., *Første danske lektor ved Poznań Universitet*, „Folia Scandinavica Posnaniensia”, 2009, vol.10.
Kruszewski E., *Polskie tropy nadSundem i Skagerrakiem*, Kopenhaga 2009.
Stemann I., *Danja, kraj i naród*, Warszawa 1926.
Stemann I., *Dansk for Udlændinge Øvelsesstykker Litteraturudvalg samt Skildringer af dansk Kultur Med Bidrag af Fagmænd*, Kopenhaga 1929.
Stemann I., *Dansk—polsk Lommeleksikon*, Kopenhaga 1949.
Stemann I., *Islandia, kraj i naród*, Warszawa 1928.
Stemann I., Janke I., *Polsko-duńskie rozmówki. Dansk-polsk Parlør*, Kopenhaga 1936.
Stemann I., Egiejman A., Janke—Staszewska I., *Polsk-dansk Lommeleksikon*, Kopenhaga 1945.
Ślaski T., *Tysiąclecie polsko — skandynawskich stosunków kulturalnych*, Wrocław 1977.

Resumé

Ingeborg Stemanns undervisningsmæssige, didaktiske, sociale og organisationsmæssige virksomhed i Polen i årene 1921—1926.

Samtidigt med Polens genopståen og tilbagekomst på Europakort i 1918 og med generhvervelse af adgang til søen fik Baltikum og skandinavisk problematik stor betydning og den blev efterhånden genstand for den polske videnskabsmænds interesse. I den nye politiske realitet blev kontakter mellem videnskabsmænd fra Polen og fra udlandet, herunder med videnskabsmænd fra Danmark, intensiveret. I stedet for hidtidige private forhold var der nu tale om bredt samarbejde. Det, som gjorde udviklingen af gensidige forhold nemmere var uden tvivl kendskab til partnerlandets sprog. Betydelig rolle i udvikling af disse forhold skal derfor tilskrives lærestalter, som gav folk mulighed for at blive optaget på uddannelser inden for skandinavisk og slavisk filologi og mulighed for valg af lektorat i polsk el. dansk. I de svære år efter krigen, hvor polsk-danske relationer på det politiske, erhvervmæssige og kulturelle plan først begyndte at blive opbygget, bidrog Ingeborg von Stemanns (1889—1973) særdeles aktive virksomhed i Polen til tilnærmelse af de to lande og lagde grunden til det fremtidige samarbejde.

Som yderst talentfuld sprogforsker blev hun i 1921 lektor i dansk og svensk ved Poznan Universitet. Fire år senere forlod hun Storpolens hovedstad for at påbegynde arbejde ved Warszawski Universitet, hvor hun også underviste i de to skandinaviske sprog. Som hun selv skrev, besluttede hun sig for at flytte fordi hun var overbevidst om, at arbejde i hovedstaden ville give hende flere muligheder for at arbejde for Danmark. Der var dog et problem, hun til daglig måtte slås med — finansielle problemer. Til trods for privat undervisning som hun gennemførte og hvori fremtrædende videnskabsmænd såsom historikeren Leon Koczy el. stifteren af folkeskolen i Dalki præsten Antoni Ludwiczak deltog, blev hun pga. af fattigdommen nødt til at forlade Polen i 1926.

Til trods for yderst begrænsede midler, som hun havde til rådighed og kort ophold i Polen lykkedes det I. Stemann at udvikle en overraskende bred virksomhed. Hun overstate polsk skønlitteratur til sit modersmål. Hun overstate "Nie-boska komedia" (Den U-guddommelige komedie), skrevet af Zygmunt Krasiński og "Wierna rzeka" (Den trofaste flod) skrevet af Stefan Żeromski. På grundlag af sine erfaringer fra Polen udarbejdede hun en lærebog i dansk for udlændinge og en polsk-dansk ordbog. Hun oversatte en bog af Herman Gummerus om statsoverhovedet "Pilsudskis saga. Polen genrejsning", fra svensk til dansk. Hun var forfatter til et værk udgivet på polsk, om Danmarks kultur, geografi, historie og seværdigheder: "Danja, kraj i naród". Under sit fem års ophold i Polen holdte I. Stemann talrige foredrag, ikke kun i Poznan og Warszawa, hvor hun arbejdede, men også på Folkeuniversitetet i Dalki, i Vilnius, Łódz, Radom og i Skierniewice. Idet hun handlede på foranledning af Industrirådet og Turistforeningen for Danmark drev hun propagandavirksomhed, med det formål at udvikle polsk-danske erhvervsrelationer og forbindelser inden for turisme. Hun var et aktivt medlem af Dansk-Polsk Forening i Poznan, Warszawa og i København. Hun var initiativtager til den sidstnævnte og hun besad ansvarlige funktioner i disses bestyrelser.

Takket være hendes personlige indsats gav hun polske studerende, sociale aktivister, politikere og videnskabsmænd mulighed for at rejse til Danmark. Som repræsentant for Danske Studerendes Internationale Komité bidrog hun til tilrettelæggelse af den første officielle rejse af folk fra akademiske redser til København i 1922, som blev meget kærligt modtaget af byens repræsentanter og delegater af Den Danske Studenterforening. I august 1925 tilrettelagde hun første feriekursus i dansk sprog og kultur for polakker i København. Efter dette arrangement, som blev til en stor succes, påbegyndte man at arrangere årlige Sommeruddannelser for udlændinge. Dette utroligt værdifulde initiativ bliver i nutidens Danmark stadigvæk udviklet. Lektoren var derudover initiativtageren til stiftelse af en central Organization iflg. fransk mønster, hvis mission var

popularisering af det danske sprog og den danske kultur i andre lande, som blev stiftet under navnet Komitéen til Udbredelse af Kendskabet til Danmark i Udlandet.

Under udøvelse af sin virksomhed i Polen havde I. Stemann ikke kun lejlighed til at personligt lære mange af fremtrædende polakker såsom Józef Pilsudski, Ignacy Paderewski, Wojciech Korfanty, Antoni Ponikowski, Józef Skłodkowski, Maria og Kazimiera Hlakowiczówna at kende, men også overværede hun flere vigtige begivenheder i Polens historie. Hun opholdte sig i Kraków på det tidspunkt, hvor præsidenten Gabriel Narutowicz blev myrdet og ved statskuppet i maj 1926 var hun i Warszawa. Som medlem af den danske delegation deltog hun i afsløring af Bertel Thorvaldsens monument af Józef Poniatowski. Monumentet, givet af den russiske zar til Ivan Paskiewicz efter at novemberopstanden var blevet nedkæmpet, blev leveret tilbage til Polen i medfør af Riga-traktaten af 1921.

I lyset af historiske materialer og oplysninger fra pressen fremtræder I. Stemann som en virkelig fortæller for polsk-dansk samarbejde, patriot og sit lands "ambassadør". Denne utrolig inspirerende person, glemt i nutidens polske videnskabskredse, fortjener at blive mindet om og hendes virksomhed skal vinde fortjent anerkendelse.

